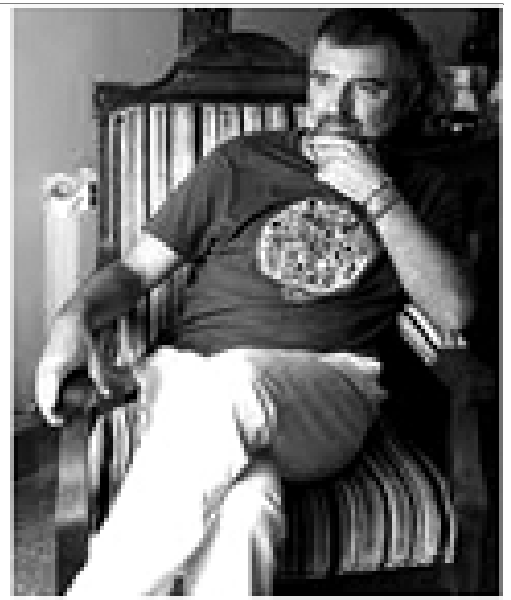

La teoria cíclica de la història

Autor: Eva Jiménez i Xavier Llobet

Data de publicació: 01-06-2020

Els arquitectes Eva Jiménez i Xavi Llobet reflexionen en aquest article sobre quines són les eines i les referències teòriques més adequades per interpretar el material històric que tenim al nostre abast.

LA TEORIA CÍCLICA DE LA HISTÒRIA: TEORIES, MÈTODES I ERRORS EN LA INTERPRETACIÓ DE LA HISTÒRIA: SPENGLER, DEULOFEU I BILBENY

Aquest és un article sobre el punt de vista i la metodologia a l'hora de mirar la història. Volem reflexionar sobre quines són les eines i les referències teòriques més adequades per interpretar el material històric que tenim al nostre abast.

Nosaltres som arquitectes i volem començar dient que el nostre punt de vista és el de la morfologia comparativa. Per entendre la realitat i el seu significat nosaltres mirem els objectes a partir de la seva forma, els comparem i n'extraïem conclusions formals, espacials i simbòliques. I això és vàlid tant si parlem de formes arquitectòniques, formes pictòriques, formes lingüístiques o formes històriques. Qualsevol realitat es pot –s'ha de– mirar des del punt de vista formal.

Per endinsar-nos en aquest punt de vista cal que ens acostem a l'obra d'Oswald Spengler, Alexandre Deulofeu i Jordi Bilbeny, que han estat capaços de capgirar el punt de vista amb el qual es mirava la història i es continua mirant. Cadascun d'ells fa una aportació important en la metodologia i concepció del pensament històric.

Figura 1. Oswald Spengler[1] Figura 2. Alexandre Deulofeu[2] Figura 3. Jordi Bilbeny[3]

Oswald Spengler. La filosofia de la història

Spengler fa una filosofia de la història.[4] La seva obra més important és “Der untergang des Abendlandes: Umriss einer morphologie der weltgeschichte” [La decadència d'Occident: Esbós d'una morfologia de la història universal]. La

va escriure per entendre què estava passant en la seva pròpia època, entre les dues guerres mundials, i per situar-la històricament. Aleshores va veure que amb la història oficial no podia explicar allò que passava i va decidir reescriure-la amb un altre punt de vista. Va fer un gir copernicà en la manera d'entendre la història, basat en la morfologia comparativa de Goethe i en la teoria de l'etern retorn de Nietzsche.[5] Fins a aquell moment, la història s'entenia –i s'entén encara– linealment, però ell va començar a dir que la història s'havia de mirar com una realitat cíclica. Un gir copernicà que equival a deixar de veure la Terra com el centre de l'univers i començar-la a mirar dins d'un sistema cosmològic tridimensional. En aquest nou esquema les diferents cultures es relacionen entre si com si fossin planetes. Però també com si fossin organismes vius o personatges que neixen, interactuen i moren.

Spengler va deixar escrit que primer s'ha d'estudiar la història de cada cultura per separat i després veure com es relacionen entre elles. I amb això, si es fessin els càlculs adients, es podria arribar fins i tot a predir el futur; en tot allò que sigui previsible: “És ben sabut que tot organisme té el seu ritme, la seva figura, la seva durada determinada, i igual passa a totes les manifestacions de la seva vida. Ningú suposarà que un roure centenari es trobi ara a punt de començar la seva evolució. Ningú creurà que un cuc, al que es veu créixer tots els dies, hagi de seguir creixent així un parell d'anys més. Tot el món, en aquests casos, posseeix amb absoluta certesa el sentiment d'un límit, que és idèntic al sentiment de les formes orgàniques.”[6]

Si entenem que cada cultura és un ésser viu, que neix, es desenvolupa i mor, podem predir, més o menys, la longitud de la seva vida. De la mateixa manera que es pot predir aproximadament quan a un noi li sortirà la barba o podrà tenir fills, també hi ha determinades coses que es poden predir de les cultures. Altres, en canvi, no es poden predir. No es pot predir si una persona serà historiadora o jardinera, si es casarà o no. Hi ha aspectes determinats i aspectes que no ho són. Això dóna un interès afegit a l'estudi de la història.

Com ja hem dit, Spengler critica la concepció lineal de la història que comença amb Mesopotàmia i Egipte, continua amb la cultura grecoromana i passa a l'àrab i l'europea. Però en queden fora la Xina, l'Índia, la cultura mexicana i la russa. Per tant, aquest esquema no funciona. És una història pensada com la història de la humanitat. En canvi, si entens cada cultura com un subjecte històric, pots entendre el seu caràcter, la seva biografia i com es relaciona amb les altres, que de vegades tenen la mateixa edat i de vegades no. Les relacions no són sempre iguals. I aquesta seria la teoria cíclica de la història, que ja no és la història de la humanitat, sinó la història de les cultures.

Spengler ha comptabilitzat nou grans cultures, cap d'elles és millor ni pitjor que les altres i cadascuna té la seva pròpia personalitat. La morfologia de cada cultura ve determinada per la forma del seu paisatge bressol i la forma de la seva religió. Els autors d'aquest article entenem que cada religió és la primera mirada sobre la realitat circumdant, la primera construcció simbòlica del seu entorn.

Figura 4. Teoria Lineal: Història de la Humanitat. Les dates corresponen a l'origen de cada cultura segons Spengler. Elaboració dels autors[7] Figura 5. Teoria Cíclica: Història de les Cultures. Les dates corresponen a l'origen de cada cultura segons Spengler. Elaboració dels autors[8] (cliqueu damunt la imatge per ampliar-la)

Alexandre Deulofeu. La matemàtica de la història

Deulofeu fa una matemàtica de la història.[9] Es pot considerar un continuador directe de la teoria cíclica de la història o deixeble de Spengler. Es va dedicar a l'estudi de les afinitats morfològiques que lliguen íntimament totes les formes d'una mateixa cultura i va penetrar decisivament en el problema de la forma històrica de cadascuna d'elles. Establint paral·lelismes entre les diferents cultures, Deulofeu acaba precisant amb molta exactitud algunes de les cronologies que havia començat a dibuixar Spengler. Això ho fa amb tanta precisió que arriba a definir la longitud exacta de cadascuna de les fases vitals de cada cultura i a predir un futur que podem comprovar com es va complint a mesura que passa el temps.

Deulofeu fa els seus càlculs matemàtics, cronològics, a partir de les afinitats morfològiques que va descobrint i estableix una sèrie de paral·lelismes entre moments històrics equivalents. Acota en marges similars de temps les diferents èpoques de les diferents cultures, continua dibuixant les biografies de cadascuna d'elles i a relacionar-les entre si a partir de les dades que va recopilant.

Spengler havia dividit la vida de les cultures en tres edats: primitiva, posterior i civilització, que en el cas de la cultura occidental corresponen al gòtic, renaixement i modernitat. Però després les simplifica en dues grans fases: cultura i civilització, situant aquesta frontera a la cultura occidental entre les dues guerres mundials, la seva pròpia època. Deulofeu segueix aquest mateix model incorporant petites variacions i també divideix la vida de les cultures en dues fases clarament diferenciades: una primera de gran fraccionament demogràfic i una segona d'unificació demogràfica o

imperial. A més a més, divideix la fase imperial en una de federal i una d'unitària o absolutista.[10] Estableix la durada de tot un cicle vital en 1700 anys i amplia la vida de les cultures a tres cicles. Com si cadascuna tingués tres vides.

Spengler ja havia fet algunes hipòtesis de quin podria ser el bressol de la cultura occidental. Primer va plantejar la hipòtesi que el seu bressol es podia trobar dins del triangle situat entre Aquisgrà, Berlín i Colònia. Però després va dubtar i va fer una segona hipòtesi situant-lo en terra de trobadors. Deulofeu insisteix i vincula el bressol d'Europa amb el naixement de l'art romànic, per això estudia les esglésies del nord d'Itàlia i del sud de França, que segons la historiografia oficial es consideraven l'origen del romànic. Després de fer uns estudis cronològics i morfològics va descobrir que el bressol es trobava a l'Empordà i el Rosselló, considerant Sant Pere de Rodes la primera església romànica després d'altres de transició.[11] Però no només l'arquitectura, sinó també la pintura[12] i l'escultura[13] tindrien el seu bressol a l'Empordà.

Seguint aquesta tesi de Deulofeu, els autors d'aquest article ens atrevim a fer la hipòtesi que la llengua catalana també neix en aquest bressol i en aquest temps. A partir de les llengües vernacles naixeria el català i a partir del català es formarien tota la resta de llengües occidentals. Això també encaixa amb la teoria que les llengües romàniques no deriven del llatí de Carme Jiménez Huertas.[14]

També va deixar escrit Deulofeu, que el centre creador de cada cultura s'anava desplaçant del centre cap a la perifèria, i així com el bressol l'hem trobat a Catalunya, el lideratge final el trobarem a Alemanya. Segons Deulofeu, en aquesta darrera fase, Alemanya voldrà reconstruir la història d'Occident i dirigirà la seva mirada cap a Sant Pere de Rodes.[15] Aleshores podrà comptar amb la col·laboració de Catalunya i d'aquí la importància i el sentit que pot arribar a tenir l'Institut Nova Història en aquesta reconstrucció.

Spengler ens diu que ara ja s'ha fet la transició de la cultura a la civilització i Deulofeu ens diu com serà el nou esdevenir.[16] Seguint les seves teories, nosaltres entenem que cada cultura està feta per diverses nacions i pobles. No es tracta d'un únic poble, sinó d'un conjunt de pobles que interactuen entre sí amb una vida col·lectiva. Un d'aquests pobles lidera la primera fase, defineix les característiques morfològiques de la cultura i constitueix un primer imperi, que en el cas d'Occident seria l'Imperi Català. Després apareixen nous imperis que li disputen el lideratge a aquest imperi inicial, com serien França i Anglaterra entre d'altres. Finalment apareix el darrer imperi que unifica els anteriors en una sola civilització, lidera la darrera etapa i restableix la història del conjunt, que en el cas d'Occident seria Alemanya.

Jordi Bilbeny. La història censurada

Bilbeny fa una revisió crítica de la història censurada, al marge de les teories cícliques que hem comentat anteriorment. Com diu en Bilbeny, moltes de les dades amb les quals es construeix la història són falses, han estat manipulades i s'ha de començar a llegir la realitat qüestionant-les. Una manipulació que només pot entendre's des de la necessitat d'ocultar un crim. Ja sigui un robatori, un plagi, un genocidi cultural o per consolidar una conquesta. Si ens atenem a les teories que hem descrit abans, podem afegir que es faria per l'afany que tenen alguns imperis d'apropiar-se del lideratge i protagonisme dels altres.

Bilbeny va començar investigant la catalanitat de Cristòfor Colom,[17] que ja havia descobert prèviament el peruà Luis Ulloa.[18] Però el més important és que a partir de les seves recerques va desenvolupar un gran escepticisme, va començar a dubtar cada cop més dels documents existents fins a establir una teoria de la història censurada. O falsificada. Ara calia contrastar les edicions i traduccions a l'abast amb altres exemplars conservats en diferents països. Calia posar sobre la taula les contradiccions i contraposar la lògica dels esdeveniments amb unes dades poc fiables.

A més a més, volent reconstruir la biografia de Colom, Bilbeny va detectar l'existència d'altres personatges adulterats. Un fet que anava molt més enllà de la falsificació de proves documentals puntuals i adquiria una escala molt més gran de política d'Estat. Aleshores va començar a treballar amb la hipòtesi de la suplantació. Una hipòtesi que es va acabar convertint en una teoria i un mètode. Rellegint els documents amb aquesta hipòtesi, van aparèixer una sèrie de personatges suplantats que anaven molt més enllà de la família Colom: Cervantes, Leonardo da Vinci, Santa Teresa de Jesús, Calderón de la Barca. La descoberta de l'origen català d'aquests altres personatges ha estat una successió de notícies "bomba" a nivell mediàtic i a nivell intel·lectual. Un sotrac que ens obliga a qüestionar i a revisar de nou tota la historiografia oficial.

A més a més, Bilbeny també és capaç de descobrir les estratègies censors i posa en relació la falsificació de la història amb la Inquisició castellana: "No es pot entendre el contingut dels llibres, la seva estampació, comercialització i lectura posterior si no tenim present el "fascinant" món de la censura. Pretendre o ignorar –de vegades de forma arrogant i voluntària– que un autor podia publicar el que volia i que tot allò que s'editava era realment allò mateix que el que l'autor havia escrit, és no comprendre ni l'univers del llibre ni el rovell de l'ou de la pulsio literària mateixa." [19] La Inquisició és una estructura que es va crear amb finalitats polítiques el 1482 i es va abolir el 1834, donant pas,

casualment, a la immediata Renaixença Catalana.

Cada dia més, totes aquestes recerques que estan realitzant en Bilbeny i els recercadors de l'Institut Nova Història van posant de manifest el lideratge de Catalunya en el gòtic i el renaixement europeu, així com l'existència d'un Imperi Català que va ser desmembrat pels imperis veïns. Un fet que reforça les hipòtesis de Deulofeu i que situa l'Institut Nova Història en una posició privilegiada en la reconstrucció de la història, no només de Catalunya, sinó de tota Europa.

Els estils a la història

Nosaltres com a arquitectes hem pogut constatar com cada estil, al llarg de la història, ha renegat de l'estil precedent. Potser ha estat per reafirmar-se a si mateixos o per poder-se desenvolupar. Potser ha estat una qüestió de supervivència. Mirant cap enrere, la postmodernitat va renegar del racionalisme, la modernitat del modernisme, el neoclàssic del barroc i el renaixement del gòtic. Tot això va provocar enderrocs, mutilacions, ocultacions i falsificacions. Però els estils passen i ara es fa necessari reivindicar tots els estils anteriors i posar cadascun al seu lloc.

Barcelona
25/5/2020

Eva Jiménez
(doctora arquitecta)

Xavi Llobet
(doctor arquitecte)

Notes bibliogràfiques:

[1] Oswald Spengler. Imatge documentada al web Timenote, a: <https://timenote.info/en/Oswald-Spengler> (consultada el 25 d'abril de 2020)

[2] Alexandre Deulofeu, ca. 1927, Cadaqués. Imatge documentada al web del diari El Punt Avui, a: <http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/731888-recuperen-les-prediccions-historiques-de-deulofeu.html> (consultada el 25 d'abril de 2020)

[3] Jordi Bilbeny, 2019, Arenys de Mar. Imatge documentada al diari digital Capgros, a: https://www.capgros.com/mataro/personatges/el-que-trobes-es-la-millor-evidencia-per-continuar-cercant_720617_102.html (consultada el 25 d'abril de 2020)

[4] Oswald Spengler, "La Decadencia de Occidente. Bosquejo de una morfología de la historia universal" vol. I (Madrid: Editorial Espasa Calpe, 1923), 15. És José Ortega y Gasset qui qualifica l'obra de Spengler com una filosofia de la història en el Proemi que fa com a introducció a l'edició en castellà.

[5] Ídem, 23.

[6] Ídem, 59.

[7] En negre, les cultures del Mediterrani que són les incloses en la història lineal. En gris, les cultures més llunyanes que queden excloses de la història lineal.

[8] En negre i en gris, totes les cultures adquireixen la mateixa importància i queden incloses en el nou esquema cíclic de la història, equivalent al gir copernicà del sistema planetari.

[9] Juli Gutiérrez Deulofeu, "La matemàtica de la història. Alexander Deulofeu o el pensador global" (Barcelona: Lapislàtzuli Editorial, 2014), 76. Segons Juli Gutiérrez, és Francesc Pujols qui va batejar la teoria històrica de Deulofeu amb el nom de la matemàtica de la història.

[10] Alexandre Deulofeu, "La matemàtica de la història" (Figueres: Editorial Emporitana, 1951), 35.

[11] Alexandre Deulofeu, "L'Empordà, bressol de l'art romànic" (Figueres: Editorial Emporitana, 1961).

[12] Alexandre Deulofeu, "Catalunya, origen de la pintura medieval" (Barcelona: Editorial Selecta, 1963).

[13] Alexandre Deulofeu, "L'Empordà–Rosselló, origen de l'escultura romànica" (Figueres: Editorial Emporitana, 1968).

[14] Carme Jiménez Huertas, "No venimos del latín" (Roquetas de mar: Editorial Círculo Rojo, 2013).

[15] Juli Gutiérrez Deulofeu, "La matemàtica de la història" (Figueres: Edicions Brau, 2005), 154-155.

[16] Alexandre Deulofeu, "La matemàtica de la història" (Figueres: Editorial Emporitana, 1951), 35.

[17] Jordi Bilbeny, "Brevíssima relació de la destrucció de la Història: La falsificació de la descoberta catalana d'Amèrica" (Arenys de Mar: El Set-ciències, 1998).

[18] Luis Ulloa, "Cristòfor Colom fou català: La veritable gènesi del descobriment" (Barcelona: Llibreria Catalònia, 1927).

[19] Jordi Bilbeny, "Inquisició i Decadència. Orígens del genocidi lingüístic i cultural de la Catalunya del segle XVI" (Barcelona: Libbooks, 2018), 13.